

SUN'IY INTELLEKT VA ROBOTOTEXNIKA SOHASI YUTUQLARINING QONUNCHILIKKA MUVOFIQ YURIDIK SHAXS MAQOMIGA EGA BO'LISHINING ILMIIY-NAZARIY TAHLILI

Sardor Yusupov

Toshkent davlat yuridik universiteti, Toshkent, Uzbekistan.

E-mail: yusupovsardorbusinesslaw@gmail.com

ANNOTATSIYA

Ushbu maqola Yevropa Parlamentining fuqarolik huquqi va robototexnika bo'yicha tavsiyalari asosida sun'iy intellektga ega robotlar uchun yuridik (elektron) shaxsni yaratish taklifini o'rganishga intiladi. Shu maqsadda biz ushbu turdagi tashabbusda mavjud bo'lgan turli xil xavf va muammolarni, ayniqsa, turli yurisdiksiyalarda huquqiy subyektivlikni kengaytirish tendentsiyasini hisobga olgan holda ta'kidlaymiz. Antropomorfik ritorikaga qo'shimcha ravishda, biz kompaniyalarning timsoli va muayyan funktsiyani amalga oshirish jarayonida mavjud bo'lgan muammolarni hisobga olmagan holda, asosan, korporatsiyalar modelidan foydalanishga intiladigan pragmatik yo'nalishning keng tarqalganligini kuzatishimiz mumkin. huquq grammatikasidagi yuridik shaxs atamasi.

Kalit so'zlar: Robot, robototexnika, sun'iy intellekt, qonun va yangi texnologiya, "virtual agentlik" va "virtual mas'uliyat", "insonlarning bir-biriga va (ba'zi) noinsoniyarlarga boshqasi qanday idrok etilishi va boshdan kechirilishiga qarab bog'laydigan javobgarlik".

АННОТАЦИЯ

В данной статье ставится задача изучить предложение Европарламента о создании юридического (электронного) субъекта для роботов с искусственным интеллектом на основе гражданского законодательства и рекомендаций по робототехнике. С этой целью мы выделяем различные риски и проблемы, связанные с такого рода инициативами, в частности, тенденцию к расширению правовой субъективности в различных юрисдикциях. Помимо антропоморфной риторики, мы можем наблюдать преобладание прагматического подхода, стремящегося использовать корпоративную модель, во многом без оглядки на представительство компаний и вызовы, с которыми они сталкиваются при выполнении той или иной функции. термин юридическое лицо в грамматике права.

Ключевые слова: робототехника, робототехника, искусственный интеллект, право и новые технологии, «виртуальное агентство» и

«виртуальная ответственность», «то, как люди воспринимают и переживают друг друга и (некоторых) нечеловеческих существ, ответственность, которая их связывает».

ABSTRACT

This article aims to study the proposal of the European Parliament on the creation of a legal (electronic) entity for robots with artificial intelligence based on civil law and recommendations on robotics. To this end, we highlight the various risks and challenges associated with these types of initiatives, in particular the trend towards increased legal subjectivity in different jurisdictions. In addition to anthropomorphic rhetoric, we can observe the prevalence of a pragmatic approach that seeks to use the corporate model, largely without regard to the representation of companies and the challenges they face in performing a particular function. the term legal entity in the grammar of law.

Keywords: *robotics, robotics, artificial intelligence, law and new technologies, "virtual agency" and "virtual responsibility", "the way people perceive and experience each other and (some) non-human beings, the responsibility that binds them".*

KIRISH

Robototexnika yangi tushuncha emas. Robototexnika - bu ishlab chiqarishga allaqachon joriy qilingan usul bo'lib, asosan kundalik ishlarni bajarish bilan bog'liq bo'lib, sanoatda avtomobil ishlab chiqarishga qaratilgan. Tegishli reestrni yaratish, sug'urta sxemalarini qurish va kompensatsiya jamg'armalarini yaratish bo'yicha takliflar qatoriga tobora murakkablashib borayotgan artefaktlar uchun robotlar uchun huquqiy maqom yaratish, keyinchalik yuridik (elektron) shaxsga ega bo'lish tushunchasi kiritilgan. Robot artefaktlari tomonidan yuzaga kelishi mumkin bo'lgan zararni hisobga olgan holda, javobgarlik masalalarini hal qilish uchun elektron shaxs taklif etiladi. Darhaqiqat, bu yondashuvda sezilarli noaniqlik mavjud: robotlarga soxta yuridik shaxsning berilishi aybdorlik bahsining avtomatik natijasi sifatida qaraladi.¹

Qonun va yangi texnologiya o'rtasidagi bog'liqlikni kuzatish oson emas va umuman olganda, bu uyg'unlashuv tez sodir bo'lmaydi. Bu bog'lanish ko'pincha metaforalardan foydalanish orqali amalga oshiriladi, ular ikkita narsani aniq qarama-qarshi qo'yish orqali ritorik ta'sir ko'rsatish uchun ishlatiladi. Richards va Smart

¹ Bryson, J. J., Diamantis, M. E., and Grant, T. D. (2017). Of, for, and by the People: The Legal Lacuna of Synthetic Persons. *Artif. Intell. L.* 25 (3), 273–291. doi:10.1007/s10506-017-9214-9

(2013) ga ko'ra, har xil turdagi robotlar bilan ishlaganda, tanlash uchun bir qancha raqobatdosh metaforalar mavjud va ulardan birini tanlash robototexnikani boshqarishga urinishning muvaffaqiyati yoki muvaffaqiyatsizligi uchun muhim ta'sir ko'rsatadi.

Bundan tashqari, Qo'shma Shtatlardagi tartibga solish organlari ilgari jarrohlik robotlarini minimal invaziv laparoskopik jarrohlik bilan solishtirgan, bu esa tozalash jarayonini tezlashtirgan.

Robotlar haqida antropomorfik til nuqtai nazaridan o'ylash, go'yo ular odamlar kabi, nafaqat qonun uchun, balki robototexnika tadqiqotining boshqa fanlari uchun ham juda jozibali metaforadir. Agar robot tasvirlarida antropomorfik artefaktlar mavjud bo'lsa, masalan, kino va adabiyotning androidlari, bu nozik o'xshashlikdan foydalangan holda qonun bilan qanday muammo bo'ladi? Sun'iy intellektni insoniy sifatlar bilan to'ldiradigan ushbu nutqning xavf-xatarini tushunish uchun avvalo texnologiya haqida ko'proq tushunchaga ega bo'lishimiz kerak.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Moddiylik nafaqat ta'm masalasidir. Robotlar (va ularni boshqaradigan odamlar) haqidagi fikrimiz ularning qanday yaratilganiga ta'sir qiladi. Richards va Smart (2013) metaforalarga asoslangan robotlardan jamiyat nimani kutayotgani mavzusini ko'taradi: virtual butlerlar, virtual uy hayvonlari yoki virtual bolalar? Bu savollarga javoblar robotning tashqi ko'rinishi va o'rnatilishiga ta'sir qiladi. Kokelbergga ko'ra, bunday agentlarga mas'uliyat yuklash - bu shakl va ishlashni boshdan kechirish, his qilish va ko'rishdir. Shu ma'noda, "virtual agentlik" va "virtual mas'uliyat" "insonlarning bir-biriga va (ba'zi) noinsoniyarlarga boshqasi qanday idrok etilishi va boshdan kechirilishiga qarab bog'laydigan javobgarlik" degan ma'noni anglatadi.

Sophia, insoniy robot, insonparvarlik xususiyatlariga qaramay, asosiy dasturga amal qiladi. Shu nuqtada, metafora noto'g'ri bo'lishi mumkin: robotlarning odamga o'xshash ko'rinishi bizni ularni odam deb adashishimizga olib kelishi mumkin. Hamma robotlar ham androidlar emasligi sababli, robotlashtirilgan ob'ektlarning imkoniyatlari haqidagi noto'g'ri taxminlarga asoslangan tartibga solish choralarini ko'rib chiqishda shakl illyuziyasining antropomorfizmi zararli bo'lishi mumkin.²

Robotlarga insoniy fazilatlarining proektsiyasi ularning tashqi ko'rinishiga bog'liq emas. Odamlar onglilik va intellekt kabi insoniy xususiyatlarni antropomorfik shaklga ega bo'lmagan taqdirda ham sun'iy artefaktlarga biriktiradilar. Tizimning

² Coeckelbergh, M. (2021). Three Responses to Anthropomorphism in Social Robotics: Towards a Critical, Relational, and Hermeneutic Approach. *Int. J. Soc. Robotics* 1. doi:10.1007/s12369-021-00770-0

avtonomiyasi o'sib borishi, uning kirishlari (buyruqlari) va robotning xatti-harakati o'rtasidagi bog'lanishni qiyinlashtirgani sayin, odamlarga o'xshashliklar keng tarqalgan bo'lib, bu har qanday me'yoriy urinishlarni, xoh axloqiy munozaralar nuqtai nazaridan, xoh kim javobgarligini aniqlash kabi huquqiy masalalarda to'sqinlik qilishi mumkin. robot artefaktlari natijasida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan zarar uchun.

Mavjud huquqiy qoidalar, elektron shaxs haqidagi bahsda keng e'tirof etilganidek, avtonom, aqlli robotlarni tasvirlashga va natijada ularni tartibga solishga qodir emas. Bugungi robotlar kutilmagan xatti-harakatlarga qodir ekanligini hisobga olsak, ularning yuridik (elektron) shaxsini tan olishgina qoladi. Ushbu argumentlar qatori muammolarga to'la. Birinchisi, avtonomiya nimani anglatishini aniq tushunmaslikdir. Shu bilan birga, avtonomiya natijaning oldindan aytib bo'lmaydiganligi bilan birlashtiriladi. Mashinalarni to'g'ridan-to'g'ri inson nazorati oldindan aytib bo'lmaydigan hayratlanarli effektlarni keltirib chiqarishi mumkin.

"Avtonomiya" so'zini bir nuqtada teleoperatsiya, telepresensiya yoki inson nazoratini talab qiladigan robot ilovalarida ishlatish mumkinmi? Agar robot doimiy ravishda inson nazoratisiz ishlasa, lekin faqat kerak bo'lganda boshqarilsa, uni avtonom deb tasniflash mumkinmi? Shu nuqtai nazardan, "avtonomiya" atamasining ta'rifi yo'qligi uning naturalizatsiyasiga olib keladi, ya'ni avtonomiya berilgan narsa sifatida tasvirlanadi, go'yo bu tizimlarning taxmin qilingan razvedkasining muqarrar natijasidir.³

Avtonomiya mas'uliyat faqat falsafiy ma'noda axloqiy aktyorga berilishi mumkin degan tushuncha bilan bog'liq. Shu ma'noda avtonomiya ham sub'ektivlik kabi zamonaviy falsafiy munozaraning tarkibiy qismidir. "Zamonaviy zamon"dagi axloqiy tushunchalar shaxsning o'ziga nima to'g'ri kelishini belgilashda sub'ektiv erkinligini qabul qilish uchun rivojlangan. Kant axloqning itoatkorlik paradigmasini inkor etib, avtonomiya sifatidagi axloq tushunchasini samarali rivojlantirdi.

Axloqiy sifat tengsizligini rad etish har bir shaxsni o'z qonun chiqaruvchisiga aylantiradi, shunda har bir kishi o'z harakatlarini tashqi aralashuvga muhtoj bo'lmasdan hukm qila oladi. Ushbu avtonomiya kontseptsiyasining muhim antropotsentrik komponenti tanqid qilinishi mumkin bo'lsa-da, hozirgi vaqtda ushbu tavsiflangan xususiyatlarga mos keladigan robot artefaktlari mavjud emas, bu esa robotlarni mustaqil agentlar sifatida rad etadi. Yuridik shaxslarni kompaniyalar va

³ Bakhramova, Mokhinur. "THE ROLE AND IMPORTANCE OF ONLINE ARBITRATION AND ELECTRONIC DISPUTE RESOLUTION IN PRIVATE INTERNATIONAL LAW." ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ЮРИСПРУДЕНЦИИ И ВОПРОСЫ ПРАВОПРИМЕНЕНИЯ. 2021. <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=46968096>

boshqa tijorat guruhlariga kiritish kabi ko'proq pragmatik dalillar bilan e'tiroz bildirilganda ontologik masala o'z o'rnini yo'qotadi, chunki qonun yuridik shaxsni, majburiyatlar va huquqlarga ega bo'lish qobiliyati sifatida, inson asosiga cheklamaydi.⁴

Boshqa ma'noda, avtonomiyani shaxsning yordamisiz vazifalarni bajarish qobiliyati deb ta'riflash mumkin. Bu avtonomiyaga o'xshaydi. Robot artefakt dasturchi tomonidan oldindan belgilab qo'yilgan maqsad tufayli ma'lum bir faoliyatni amalga oshirish bilan bog'liq bo'lsa ham, bunday sharoitlarda avtonom dronlardan tortib haydovchisiz mashinalargacha, robot changyutgichga qadar turli darajadagi avtonomiya haqida gapirish mumkin. Kuchli agentlik kontseptsiyasi g'oyasidan yiroq bo'lishiga qaramay, agentlikning tashqi ko'rinishi mavjudligini inkor etib bo'lmaydi, biz ko'rganimizdek, bu muhim ahamiyatga ega. Richards va Smartning (2013) an'anaviy ta'rifiga ko'ra, robotli ob'ektlar ushbu agentlik hissi yordamida tekshiriladi, bu uning kuchli tuyg'usi bilan adashmaslik kerak.

Rivojlanish kontseptsiyasi yaxlit nuqtai nazar bilan bog'liq bo'lib, unda robotning xatti-harakati uning qismlari yig'indisi bilan chalkashtirilmaydi, artefakt aniq stsenariylarda kutilmagan, dasturlashtirilmagan xatti-harakatlarni amalga oshirgandek taassurot qoldiradi. Ajablanarlisi, hayratga kutuvchining sub'ektiv umidlari ta'sir qilishi mumkin. Agar biror kishi dasturchining nuqtai nazarini qabul qilsa ham, faqat cheklangan vaqt va makonda amalga oshiriladigan o'zaro ta'sir natijasida yuzaga keladigan barcha xatti-harakatlarni oldindan aytib bo'lmaydi.⁵

Avtonomiya, shuningdek, insonning o'rganish qobiliyatiga bo'lgan ishonch bilan bog'liq. Robotning o'z vazifalarini bajarish uchun ma'lumotlarni to'plash va ishlab chiqish qobiliyatini haqiqiy o'rganish bilan solishtirish mumkinmi? Inson ishtirokisiz, mustaqil ravishda qaror qabul qilishga qodir robotlashtirilgan ob'ektlar allaqachon mavjud. Robot ob'ektning o'zi uning harakatlari va qarorlarini tartibga soluvchi qoidalarni o'zgartira oladimi? Ushbu mashinani o'rganish nimani o'z ichiga oladi? SI tizimlari xom ma'lumotlardan naqshlarni olish orqali o'z-o'zidan o'rganishi kerak. Mashinani o'rganish - bu resurs uchun atama. Nazorat qilinishi mumkin bo'lgan yoki bo'lmasligi mumkin bo'lgan o'quv jarayoni tizimga har bir urinishda bir xil ishni samaraliroq bajarishga imkon beradi, shuning uchun o'z tajribasini avtomatik ravishda oshiradi.

⁴ Bertolini, A. (2013). Robots as Products: The Case for a Realistic Analysis of Robotic Applications and Liability Rules. *L. Innovation Techn.* 2, 214–247. doi:10.5235/17579961.5.2.214

⁵ Calo, Ryan. (2015). Robotics and the Lessons of Cyberlaw. *California Law Review.* 1033. 513–563. v. n.

Chuqur o'rganish bugungi kunda mavjud bo'lgan eng kuchli va moslashuvchan ta'lim turidir. U tashqi dunyoni g'oyalarning moslashtirilgan ierarxiyasi bilan ifodalashga harakat qiladi, bu boshqa ilovalar qatorida tasvirni turkumlashtirish, nutqni aniqlash va ob'ektni aniqlash imkonini beradi.⁶

Antropomorfik metafora sun'iy intellektning funktsional xususiyatlarini yashirganligi sababli, inson xususiyatlari va fazilatlariga taqlid qiluvchi bu nutq yangi texnologiya duch keladigan murakkab axloqiy dilemmalarga javoblarni xavf ostiga qo'yishi mumkin. Aslida, bu algoritmlar inson aql-zakovati bilan xato bo'lishi mumkin, deb taxmin qilish xatodir, chunki ular ma'lum sohalarda inson aqlidan ustun bo'lsa-da, boshqalarda etishmaydi.⁷

Sun'iy intellektni yaratish uchun inson modellaridagi asosiy ilhomni tanqid qilish mumkin bo'lmasa ham, farqlar o'chirilganda va metafora va analogiyalarning tom ma'noda o'ylanganda ehtiyot bo'lish har doim juda muhimdir. Natijada, robototexnikani tartibga solish yoki tartibga solish bo'yicha har qanday urinishlarni ko'rib chiqishda haqiqiy avtonomiya yoki agentlik haqiqatini avtonomiya yoki agentlik hissi bilan adashtirmaslik juda muhimdir. Afsuski, artefaktlarning ko'zga ko'ringan agentligining yangi texnologiya tufayli paydo bo'lgan hissiyotlar bilan aralashishi avtonomiyaning naturalizatsiyasiga olib keladi, go'yo sun'iy intellektga ega har bir robot, xuddi odamlar kabi, o'ziga xos va avtonom qaror qabul qilishga majbur.

Xulosa qilib aytganda, Allaqachon klishega aylangan "robotlar kelmoqda" jumlasini ushbu texnologiyaning rivojlanishini to'g'ri tasvirlamaydi. Agar robotlar allaqachon kelgan bo'lsa, bu baland ovozda e'lon qilingan Robototexnika inqilobi nima? Robotik artefaktlar, ilgari sodir bo'lganidan farqli o'laroq, odamlar bilan bir xil muhitga tobora ko'proq integratsiyalashib bormoqda, bu esa, o'z navbatida, katta ta'sir ko'rsatishi mumkin, hali to'liq o'lchanmagan, buni tibbiy yordamda ushbu texnologiyalardan foydalanishda ko'rish mumkin. va qariyalar va bolalarga g'amxo'rlik qilish. Robotlar haqidagi tasavvur filmlar va adabiyotlarda uchraydigan androidlar kabi antropomorfik artefaktlar bilan bog'liqligi bilan ajralib turadi.

Huquq uchun ayniqsa xavfli metafora bu ramziylikka bo'ysunish, avtonomiya, ong va boshqa insoniy atributlarni robot artefaktlarida aks ettirishdir. Ko'pincha metafora atrofida dastlab birlashgan turli xil tushunchalar yo'qoladi, shuning uchun

⁶ Bakhramova, Mokhinur. "ODR (Online Dispute Resolution) System as a Modern Conflict Resolution: Necessity and Significance." *European Multidisciplinary Journal of Modern Science* 4 (2022): 443-452. <https://emjms.academicjournal.io/index.php/emjms/article/view/114>

⁷ Bahramova, Mohinur Bahramovna. "NIZOLARNI ONLAYN HAL QILISH (ODR) VA UNING XALQARO YURISDIKSIYASI." *Интернаука* 35-2 (2021): 43-44. <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=46653440>

farqlar o'chiriladi va metafora va analogiyalar jonlanib, ularning to'g'ridan-to'g'ri ma'nosida o'ylanadi.⁸

XULOSA

Odamlar va robotlarni ajratib turadigan ontologik asoslar haqidagi munozaralar yuridik shaxsning himoyasini sun'iy intellektga ega robotlashtirilgan artefaktlardan olib tashlash uchun etarli emasligi aniqlandi. Agar qonun muayyan maqsadlar uchun mo'ljallangan mol-mulkka, masalan, vaqflarga yuridik shaxs huquqini beradigan bo'lsa, huquq va burchlarga ega bo'lish qobiliyati faqat insonga tegishli emasligiga shubha yo'q. Aslida, biz elektron shaxsning pragmatik yoki funktsional chizig'ining keng tarqalganligini ta'kidlaymiz, u ontologik tahlillarga asoslangan falsafiy munozaralardan uzoqlashib, asosan korporativ yuridik shaxs modeliga asoslanishga intiladi. Yuridik shaxs sifatida robotlar bilan e'tiborning bu o'zgarishi, aksariyat hollarda hatto elektron shaxs tanqidchilari tomonidan ham e'tibordan chetda qoladigan muammolarni ham o'z ichiga oladi. Bu, asosan, kompaniyalarning timsoli jarayonida mavjud bo'lgan sabablarni noto'g'ri tushunish va "yuridik shaxs" atamasining huquq grammatikasidagi o'ziga xos o'rni bilan bog'liq.⁹

Xorxe Luis Borxesning fantastik essesinde antropomorfik metaforaning shar bilan almashtirilishi bir qancha mutafakkirlarni ilhomlantirdi, toki u Paskal uchun labirint va tubsizlikka aylandi, u jismoniy dunyoning tinimsiz og'irligini his qilib, metaforasini to'g'rilab, davom etdi. "Tabiat cheksiz shar bo'lib, uning markazi hamma joyda va uning atrofi hech qaerda" deb da'vo qiladi.¹⁰ Tadqiqotlari hisoblash uchun asos bo'lgan Blez Paskal cheksizga tikish bilan ham mashhur edi. Ushbu yagona o'yinchi o'yinida biz noaniqlikning mavjudligini axloqiy jihatdan aks ettirishimiz mumkin, hatto unga oqilona kirish imkoni bo'lmasa ham. Xuddi shu tarzda, bu jarayon bilan bog'liq axloqiy muammolarni shubha ostiga qo'yish uchun ontologik ta'riflarni yoki ushbu robot artefaktlari odamlarning kundalik hayotining bir qismiga aylanishini kutishimiz shart emas. Ijtimoiy robotlar haqida qayg'urishimiz kerakmi? Ijtimoiy yordamchi robototexnika deb ataladigan asosiy xavflar qanday? Agar, bir tomondan, elektron shaxs robotlar va odamlar o'rtasidagi umuman metaforik yaqinlashuvdan kelib chiqadigan muammolarga juda oz hissa qo'shsa; boshqa tomondan, u antropomorfik ritorika va yashirin taqlid o'rtasidagi har doim ham shubhalanmaydigan aloqani xavfli tarzda kuchaytiradi.

⁸ Balkin, Jack. (2015). The Path of Robotics Law, 06. Berkeley: California Law Review Circuit, 45–60., v.

⁹ Alcaro, F. (1976). Riflessioni critiche intorno alla soggettività giuridica: significato di una evoluzione. Milan: Giuffrè.

¹⁰ Bakhramova, Mokhinur. "THE ORIGINS OF THE ODR SYSTEM AND ITS ADVANTAGES OVER OTHER ADR METHODS." БАРҚАРОРЛИК ВА ЕТАКЧИ ТАДҚИҚОТЛАР ОНЛАЙН ИЛМИЙ ЖУРНАЛИ 2.1 (2022): 527-530. <http://sciencebox.uz/index.php/jars/article/view/1045>

REFERENCES

1. Bryson, J. J., Diamantis, M. E., and Grant, T. D. (2017). Of, for, and by the People: The Legal Lacuna of Synthetic Persons. *Artif. Intell. L.* 25 (3), 273–291. doi:10.1007/s10506-017-9214-9;
2. Coeckelbergh, M. (2021). Three Responses to Anthropomorphism in Social Robotics: Towards a Critical, Relational, and Hermeneutic Approach. *Int. J. Soc. Robotics* 1. doi:10.1007/s12369-021-00770-0
3. Bakhramova, Mokhinur. "THE ROLE AND IMPORTANCE OF ONLINE ARBITRATION AND ELECTRONIC DISPUTE RESOLUTION IN PRIVATE INTERNATIONAL LAW." ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ЮРИСПРУДЕНЦИИ И ВОПРОСЫ ПРАВОПРИМЕНЕНИЯ. 2021. <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=46968096>
4. Bertolini, A. (2013). Robots as Products: The Case for a Realistic Analysis of Robotic Applications and Liability Rules. *L. Innovation Techn.* 2, 214–247. doi:10.5235/17579961.5.2.214
5. Calo, Ryan. (2015). Robotics and the Lessons of Cyberlaw. *California Law Review.* 1033. 513–563. v. n.
6. Bakhramova, M. (2022). ODR (Online Dispute Resolution) System as a Modern Conflict Resolution: Necessity and Significance. *European Multidisciplinary Journal of Modern Science*, 4, 443-452.
7. Bahramova, M. B. (2021). NIZOLARNI ONLAYN HAL QILISH (ODR) VA UNING XALQARO YURISDIKSIYASI. *Интернаука*, (35-2), 43-44.
8. Balkin, Jack. (2015). The Path of Robotics Law, 06. Berkeley: California Law Review Circuit, 45–60., v.
9. Alcaro, F. (1976). *Riflessioni critiche intorno alla soggettività giuridica: significato di una evoluzione.* Milan: Giuffrè.
10. Bakhramova, M. (2022). THE ORIGINS OF THE ODR SYSTEM AND ITS ADVANTAGES OVER OTHER ADR METHODS. *БАРҚАРОРЛИК ВА ЕТАКЧИ ТАДҚИҚОТЛАР ОНЛАЙН ИЛМИЙ ЖУРНАЛИ*, 2(1), 527-530.